

Un arquitecte empordanès

La disbauxa urbanística que va assolir les nostres comarques a les acaballes del franquisme (dècades dels 60 i 70) potser va contribuir que es perdés una mica, no diré el respecte, però sí l'admiració pels arquitectes en general, sobretot en aquella vessant creativa i estètica de la professió que els havia convertit, des de la Grècia clàssica, en veritables artistes d'un art major i perdurable. La construcció de blocs, barris i ciutats satèl·lit –com calcades d'una pel·lícula neorealista– que tant varen proliferar aleshores, sovint semblaven fetes amb motlle, amb escassa imaginació i gust, i un més que dubtós respecte a l'entorn, la tradició i la idiosincràsia de l'indret.

Afortunadament va haver-hi moltes excepcions i els veritables professionals de l'arquitectura, per honestat, per rigor, per principis –ja veieu quines coses inconfessables!– seguien compromesos amb els seus particulars credos estètics i constructius per a dignificar una part important del paisatge urbà tan malmès de forma irreversible –almenys immediatament irreversible– per l'especulació i el desordre.

Una d'aquestes excepcions va ser el senyor Pelayo Martínez de Figueres que per la seva ingent obra –i per tant diversa en tots els sentits– escampada arreu de les comarques gironines mereix, sense cap mena de dubte, el títol honorari d'arquitecte empordanès, ja que en aquesta comarca, alta i baixa, és on va treballar amb preferència. El pensament de l'arquitecte Martínez davant la

situació a què al·ludim es reflecteix en una frase sincera i dolguda, extreta de la interessant correspondència que va mantenir amb l'escriptor i amic Josep Pla i referint-se a un d'aquests nyaps urbanístics: «... la cosa s'hauria portat per altres camins, portats tan sols pel nostre amor a la terra, i no per l'afany de diners, que tot ho fa malbé».

En complir-se el centenari del seu naixement la ciutat de Figueres li va dedicar una sèrie d'actes d'homenatge i una exposició representativa de la seva obra, exposició que al llarg de l'any 1999 s'exhibirà a Girona i a la Bisbal. La voluntat conjunta de l'Ajuntament figuerenc, el Museu de l'Empordà, el Col·legi d'Arquitectes i l'Institut d'Estudis Empordanesos ha permès recordar la figura i la tasca d'aquest gran professional, professor d'arquitectura i defensor tossut –a voltes sense èxit– del patrimoni arquitectònic i artístic de les comarques referides. Però no seria just deixar el record en unes interessants exposicions

*Pelayo Martínez Paricio
(Figueres 1898-1978)
en una fotografia dels anys vint.*

itinerants i en el catàleg que les acompanya, ja que la dimensió humana i professional de Pelayo Martínez va més enllà d'uns plafons escrits i uns plànols reprografiats.

No em correspon parlar de la seva obra ja que per fer-ho possiblement em manquen coneixements i em sobra entusiasme, encara que, en tractar-se d'un record homenatge, el més prudent i

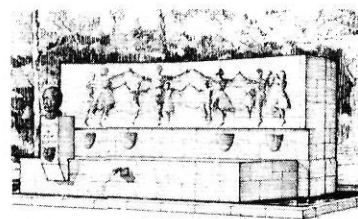
L'arquitecte en el seu despatx, 1935. A la dreta, dibuix de l'emplaçament del monument a Pep Ventura al Parc Bosc de Figueres, 1966.

Martínez meticulós que imprimia un segell personal a cada una de les seves obres que —és convenient recordar-ho— van arribar a totalitzar prop de 1.500 projectes. Alguns d'ells tan importants com el del Palau d'Arts Gràfiques de l'Exposició de 1929, el vestíbul monumental de l'Estació de França, la urbanització de Torre Valentina, els edificis de la Caixa de Pensions de Figueres i la Bisbal,

correcte sembla que és fer-ho amb aquest esperit. No obstant això m'atrau l'aspecte professional del Pelayo Martínez detallista, el de les coses menudes, el que dibuixava amb parsimònia una barana, una reixa, una gàrgola, un esgrafiament, una vidriera, un moble o l'ampit d'una finestra. El Pelayo

la capella de la Creu de Vilabertran, l'Ajuntament de la Bisbal, el club Méditerranée de Cadaqués, el monument a Pep Ventura de Figueres, l'entrada al Parc bosc figuerenc i un llarguíssim etc. que inclou un nombre importantíssim de cases d'habitatge i, sobretot, d'estiueig de les nostres comarques, algunes de les quals simbolitzen de forma sublimada la llum, la mar i l'esperit de la mediterrània.

La seva inicial adscripció, com a arquitecte, al noucentisme ja decadent i l'evolució personal que el va portar a conrear altres estils es reflecteix a bastament en la seva obra que comprèn gairebé seixanta anys d'arquitectura a Catalunya en aquest segle inquiet i canviant,

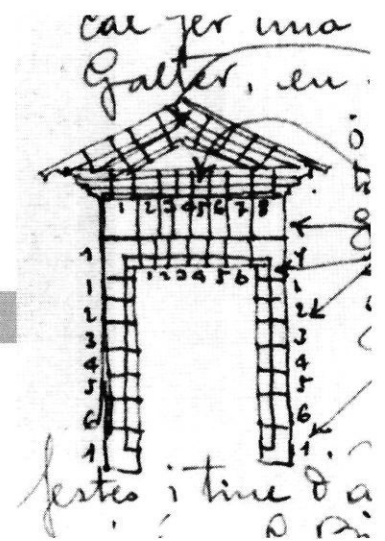

PELAYO MARTÍNEZ

- 1898 El 15 d'octubre neix a Figueres, al carrer Sant Pau, núm. 77, fill de Pelayo Martínez de Aloy, metge aficionat a l'art, i de Catalina Paricio Paricio.
- 1912-1913 Estudia batxillerat a l'Institut de Figueres on és alumne del professor de dibuix Don Juan Núñez i de Gabriel Alomar, professor de literatura. Acaba el batxillerat amb Premi Extraordinari.
- 1914 Ingressa als cursos de preparació de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona. Inicia la relació personal, que esdevindrà professional, amb Frederic Marès.

- 1920 Obté el títol d'arquitecte. Fou el més jove d'Espanya.
- 1921 S'incorpora al servei militar al Castell de Sant Ferran de Figueres, és mobilitzat i destinat a Tetuan, on coneix l'arquitecte Carlos Óvilo, que l'introdueix a l'arquitectura àrab.
- 1923 Inicia la relació professional amb l'Ajuntament de la Bisbal d'Empordà, on serà arquitecte municipal fins a 1970.
- 1925 És nomenat professor de projectes de l'Escola Superior d'Arquitectura de Barcelona. És nomenat arquitecte interí de l'Ajuntament de Figueres, càrrec que ocupa fins a 1928.
- 1934 20 de desembre. Es casa amb Catalina Espigulé Cortada.

Comanda de peces
ceràmiques feta
per Martínez Paricio
a la Bisbal, 1929.

on els criteris estètics i les tendències dins l'art han evolucionat vertiginosament. Més que qualsevol discurs crític –a vegades críptic i pedant– sobre l'arquitectura de Pelayo Martínez és la pròpia obra la que parla amb suficient claredat del seu rigor, la seva elegància, l'obsessió per la feina ben feta i la permanent inquietud per l'aspecte artístic de l'obra.

Reforma
de l'Hotel París
de Figueres,
1931.

Però al marge de la faceta professional –que va ser l'eix de la seva vida– hi ha el Pelayo Martínez d'humanitat rotunda, el figuerenc militant i l'empordanès entranyable. Hi ha l'home de la tertúlia de ca l'herbolari, el temple laic dels vells federals a la Rambla de Figueres, on s'aplegaven republicans i homes del règim, gent de dreta i gent d'esquerra, senyors i menestrals, per a debatre possiblement el sexe dels àngels, en una Figueres que podia encara parar-se per a escoltar passar el temps.

Pelayo Martínez era d'aquesta ciutat i d'aquest país i, sobretot, d'aquesta generació d'homes cultes, inquiets, i a vegades comprometre's en la defensa d'uns valors en què creien. Així el trobem, ja gran però amb prou bufera encara, intentant salvar el temple de la Divina Providència o el cafè de la Cambra figuerencs. I el trobem reivindicant Santa Maria de Vilabertran junt amb homes com Ramon Reig, Manuel

Brunet o Gustavo Cusí també representants d'aquella generació captiva que ben segur encara no hem après a valorar prou bé.

I en darrer terme hi ha el Pelayo Martínez humà, familiar, proper i irònic. El ciutadà figuerenc irrenunciable i empordanès d'arrel i de convicció. L'homenot –Pla li va dedicar unes pàgines prou significatives– d'anecdolari ric, esperit sorneguer i humor fi, el viatger curios, l'esperit cultivat, l'home de còrpora important i de pell colrada que duia al coll, a tall d'estendard, una diminuta i desproporcionada xalina, símbol inequívoc d'una ànima d'artista migpartida entre el rigor i la bohèmia.

Aquest era, per a mi, el senyor Pelayo Martínez, arquitecte empordanès.

EDUARD PUIG I VAYREDA

- 1936 És mobilitzat en esclatar la Guerra Civil i aprofita la seva condició d'arquitecte per evitar la destrucció del retaule barroc de l'altar de Cadaqués.
- 1937 És nomenat professor de Construcció i Tecnologia a l'Escola d'Arts i Oficis de Figueres, tasca que desenvolupa fins a la dècada dels cinquanta.
- 1941 Membre fundador del Patronat de Santa Maria de Vilabertran, que el Dr. Josep Cartanyà, bisbe de Girona, constituirà formalment el 2 de juny de 1945.
- 1942 Guanya la càtedra de Tercer Curs de projectes de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona. És nomenat arquitecte municipal assessor de Cadaqués.
- 1945 És nomenat acadèmic de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando.

- 1957 Assisteix al Congrés de la Unió Internacional d'Arquitectura celebrat a la Haia (Amsterdam), en representació de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona.
- Realitza el projecte de la nova Escola d'Arquitectura de Barcelona juntament amb els arquitectes i professors Eusebi Bona i Josep M. Segarra.
- 1968 En complir 70 anys es jubila com a catedràtic.
- 1973 Intenta evitar la destrucció de l'església de la Divina Providència de Figueres, escriu a diferents personalitats: bisbe, governador civil, alcalde, degà del Col·legi d'Arquitectes...
- 1978 El 13 de juny, dia de Sant Antoni, patró dels paletes i els professionals de la construcció, mor a Figueres.